

Codex Gigas je jedno z největších rukopisných děl světa a patrně nejmohutnější středověký kodex zachovaný na evropské půdě (řec. *gigas* znamená *obrovský*). Kodex vznikl nejspíše v některém z českých benediktinských klášterů v první polovině 13. století (zhruba v rozmezí let 1200–1230), je psán latinsky a s velkou pravděpodobností je textová i grafická část dílem jednoho člověka.

Codex gigas obsahuje kompletní *Bibli*, dva texty Josepha Flavia, autora z 1. století po Kr. (*Židovské starožitnosti* a *O válce Židovské*), populární středověkou encyklopedii (*Etymologiae*) Isidora Sevillského z přelomu 6. a 7. století po Kr., Kosmovu *Kroniku českou* (z přelomu 11. a 12. století po Kr.), několik kratších středověkých *traktátů* a *Kalendář*. Listy původně obsahující *Regule benediktinského řádu*, byly z neznámých důvodů z knihy vyřiznuty.

Historie

Původ *Codexu gigas* není s určitostí znám. Patrně byl sepsán v benediktrinském klášteře v Podlažicích na Chrudimsku, resp. jedna poznámka v rukopise uvádí, že jeho původní majitelé byli mniši z Podlažic – ti ho také dali do zástavy cisterciáckému kláštevu v Sedlci. Poté se kodex dostal do kláštera v Břevnově v Praze až nakonec v roce 1594 dal císař Rudolf II. svazek převést na Pražský hrad. Tam zůstal až do tzv. třicetileté války (1618–1648), kdy se ho zmocnila švédská armáda a odvezla rukopis s řadou dalších cenností do Stockholmu. Poté se stal součástí sbírky švédské královny Kristiny. Byl uložen v královské knihovně na stockholmském zámku až do roku 1877, pak byl přestěhován do nově postavené Národní švédské knihovny ve Stockholmu.

Legenda

Ke vzniku kodexu se pojí legenda, podle níž byl mnich Hermann, který přestoupil regule vlastního řádu, odsouzen k smrti. Aby vykonání rozsudku unikl, přislíbil, že během jediného dne sepiše knihu, v níž se bude soustředěno veškeré tehdejší lidské vědění. Když začalo být zřejmé, že přislíbený úkol nemůže splnit, povolal si na pomoc ďábla. Ten za něj rukopis skutečně dokončil a mnich jako připomínku na „pravého“ autora opatřil knihu celostránkovou ilustrací, na níž ďábla vypodobnil. Na základě této ilustrace získal kodex i své druhé jméno *Ďáblova bible*.

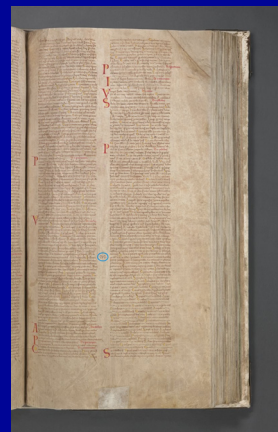
Popis originálu

Codex gigas má rozměry 92 × 51 × 28 cm, váží 75 kg a aktuálně obsahuje 310 pergamenových listů, které jsou pravděpodobně vyrobeny z teletiny.

Stránky mají rozměry 890 × 490 mm, původní rozměry byly mírně větší (900 × 500 mm), ovšem při renovaci vazby v roce 1819 byla kniha nově oříznuta.

Každý list je dnes číslován arabskými číslicemi uprostřed přední (tedy v našem pojetí liché) stránky (↓) inkoustovou barvou – toto číslování patrně pochází ze 17. století. Vyskytuje se též starší číslování kombinující arabské a římské číslice, které jsou psané vybledlým inkoustem na vnitřním dolním rohu každého desátého listu.

Text je psaný v nalinkovaných řádcích uspořádaných do dvou sloupců o 106 řádcích na každé stránce. Na všech čtyřech okrajích každého listu byly vyraženy drobné dírký sloužící jako vodítko pro řádkování, které písaři při psaní textu sloužilo jako šablona. Jeden list se řádkoval po obou stranách najednou nástrojem s jemným tupým hrotem, který na jedné straně listu zanechal rýhu a na druhé vystoupou linku.

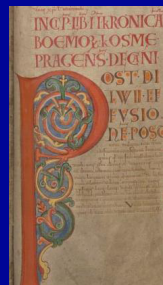

Modrý kroužek na fotografii označuje pozici čísla stránky.

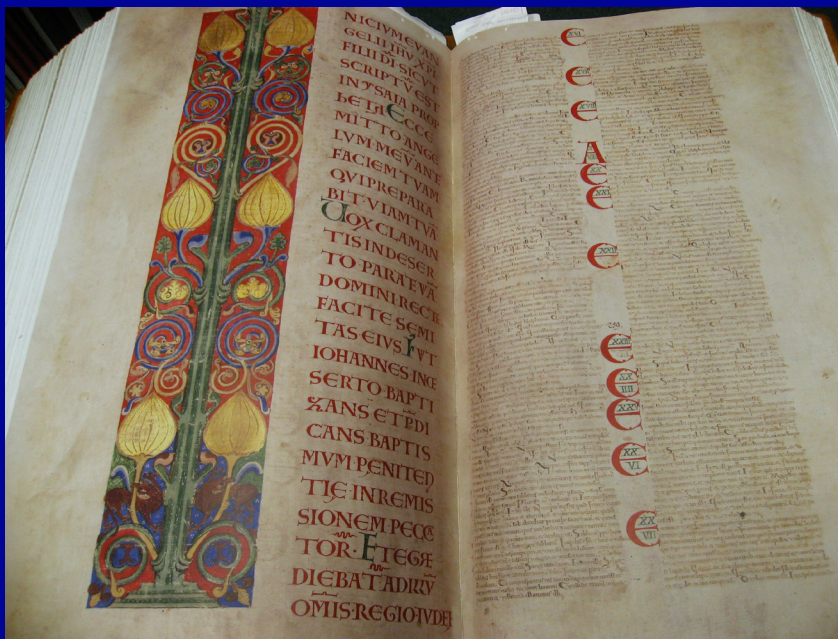
Písař při psaní používal verzi písma známého jako *pozdní karolinská minuskule*. Písmena jsou asi 2,5–3 mm vysoká a na tak velkou knihu jsou poměrně malá. Nicméně díky drobnému písmu a velkému počtu řádek na stránce se písaři podařilo do knihy vtěsnat všechny texty a zachovat přitom únosný počet stránek.

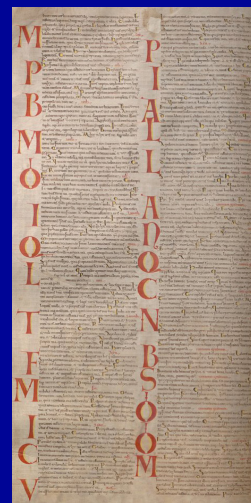
Velká písmena jsou spíš nakreslena než napsána a obvykle vícebarevně vyvedena. Začátek každého textu a hlavních úseků textu je označen velkou

iniciálou. Škála iniciál se pohybuje od komplikovaně iluminovaných po jednoduché – nejdobenější, mnohobarevné jsou na začátku všech biblických knih, jedna uvozuje i *Kosmovu kroniku* (←). Tyto iniciály jsou zdobené spirálami, stylizovanými listy, květy, výjimečně také ptáky a jinými zvířaty. Šest z nich je celostránkových. ←↓

Hlavní texty v kodexu jsou obvykle ještě rozděleny na menší úseky pomocí jednoduchých iniciál psaných perem, většinou v červené, ale někdy i v zelené barvě. Tyto iniciály jsou vně plochy určené pro text. →

Řada stránek v části *Zpovědní zrcadlo (Penitenciál)* má barevné výplně, dvě na každé stránce, zabírající celou plochu stránky, na které je psán text. Barva byla pečlivě nanášena v tenké vrstvě, poté co byly stránky nalinkovány. Každá barevná výplň byla členěna nalinkovanými řádky sloužícími jako šablona pro psaní textu. Tyto plochy jsou vždy purpurové a text tvoří barevné uncíaly psané na purpurové ploše.

Kodex obsahuje i dvě celostránkové iluminace (*Nebeský Jeruzalém, portrét dáb-la*) a několik menších kreseb. → ↓

Obrázek představující Nebe a Zemi ilustruje počátek příběhu stvoření.

Lze jen těžko odhadnout, jak dlouho písaři trvalo rukopis vytvořit. Denně mohl napsat zhruba jeden sloupec v kodexu, tj. 106 řádek. Pokud by písař pracoval šest hodin denně šest dní v týdnu, dokončil by celý rukopis asi za pět let. Nedovolovalo-li však písařovo postavení pracovat tolik hodin denně, mohly mu práce trvat i deset let. Vzhledem k tomu, že písař asi také sám řádky linkoval, než se pustil do psaní (a řádkování jednoho listu mohlo trvat i několik hodin), doba práce na rukopisu se ještě prodloužila. Písař také sám rukopis iluminoval, tedy můžeme odhadovat nejméně dvacet a možná i více let, než rukopis dokončil.

známo, ze které doby toto kování pochází, ale některé části byly pravděpodobně zhotoveny dříve než současná vazba. Ta pochází z roku 1819. Vytvořil ji stockholmský knihvazač Samuel Sandman. Pravděpodobně znovu použil původní dřevěné desky z první vazby, která byla zhotovena hned po dokončení rukopisu počátkem 13. století.

Vazba

Rukopis je svázan do silných dřevěných desek pokrytých bílou jirchou (měkká useň). Desky jsou pečlivě zdobené slepotiskem, nejvýraznější typ tlačítka má tvar korunky. Obě desky mají zdobné kování – čtyři nárožnice s puklou, z nichž na každé jsou dva gryfové, a jednu středovou puklu, na které zavěšená kniha spočívala. Zadní deska má dva další zdobné kovové prvky s očkem, které mělo pravděpodobně sloužit k tomu, aby se dal kodex připevnit řetězem či jinak k nábytku v knihovně. Není

Text byl částečně převzat ze stránek Národní švédské knihovny a upraven.
National Library of Sweden. *Codex Gigas* [online]. National Library of Sweden: Stockholm. [cit. 31. května 2010].
Dostupné z URL: <http://www.kb.se/codex-gigas/cze/>

Maketa

Maketa kodexu vznikla při příležitosti knižního veletrhu Libri 2007 v Olomouci na objednávku Nadačního ústavu regionální spolupráce. Podkladem pro tisk byla digitální data pořízená Národní knihovnou ve Stockholmu, vazba vznikla také výhradně na základě dokumentace k originálu.

Na listy makety byl použit papír gramáže 300g/m², na desky pak dřevo, hovězí kůže, mosazný plech na kování. Kopie textu jsou zhotoveny pouze z jedné třetiny, tedy na 210 stranách. Rozměry jsou shodné s rozměry originálu, pouze hmotností jej o 3 kg překonává.

